

РЕЦЕНЗИЯ

ОТ ПРОФ. Д-Р ТАТЯНА СИМЕОНОВА ИВАНОВА, Д.М.

ЧЛЕН НА НАУЧНО ЖУРИ СЪГЛАСНО ЗАПОВЕД Р-109-238 ОТ 17.05.2018Г.
ОПРЕДЕЛЕНА ЗА ИЗГОТВЯНЕ НА РЕЦЕНЗИЯ СЪГЛАСНО ЗАПОВЕД Р-109-266
ОТ 25.05.2018Г .

**ОТНОСНО: ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА НАУЧНАТА
СТЕПЕН „ДОКТОР НА НАУКИТЕ“
В ОБЛАСТ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ 7. ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СПОРТ,
ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 7.4. ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ**

**ТЕМА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД: „ПРИЛОЖЕНИЕ НА СТАНДАРТИ ПО
ЗДРАВНИ ГРИЖИ В ИЗВЪНБОЛНИЧНАТА ПОМОЩ“**

АВТОР: ДОЦЕНТ СИЛВИЯ БОРИСОВА ДИМИТРОВА, Д.М.

1. КРАТКИ БИОГРАФИЧНИ ДАННИ И КАРИЕРНО РАЗВИТИЕ

1.1.Образование

Доц. Силвия Борисова Димитрова е родена на 20.03.1971г. в гр. Шумен. През 1991г. завършва полувисше медицинско образование, специалност „Детска медицинска сестра“, след това последователно през 1999 г. завършва висше образование, специалност „Социална педагогика“, през 2001 г. завършва висше образование специалност „Социални дейности“ със специализация по “Социална администрация”. През 2010 г. след защита на дисертационен труд на тема **„Университетското образование на медицинските сестри като възможност за въвеждане на иновационни практики ”** има присъдена ОНС „Доктор“. През 2013 г. след проведен конкурс заема академичната длъжност „Доцент“ по научната специалност „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“. От 2014 г. има призната специалност по „Първични здравни грижи“.

1.2.Кариерно развитие

Трудовият си стаж доц. Борисова започва през 1991г. като медицинска сестра в Отделение по неонатология, от 1994 г. до 2005 г. работи като преподавател и ръководител специалност „Медицинска сестра“ в Медицински колеж гр. Шумен. През 2006г. е преподавател в Медицински колеж - гр. Варна, след това през периода 2006 -2011г. работи като преподавател в Медицински университет Варна, Катедра „Здравни грижи“. От 2011г. до 2013 г. заема академичната длъжност „Главен асистент“ в Катедра „Здравни грижи“, а от 2013г. до настоящия момент заема академичната длъжност “Доцент“ и е ръководител на Катедра „Здравни грижи“ към МУ- Варна.

1.3.Учебна и научна дейност

В своята преподавателска дейност доц. Силвия Борисова е ръководила занятия по почти всички учебни дисциплини по специалностите „Медицинска сестра“ и „Акушерка“. Доц. Борисова е преминала през значителен брой обучения в областта на непрекъснатото професионално обучение и поддържа непрекъснато своята професионална квалификация.

Публикационната активност на доц. Борисова се характеризира с издадени 7 учебни пособия, публикувани 90 научни статии и изнесени над 60 научни доклади. Има активни

участия в 4 международни и над 45 национални научни форума, от които 10 като член на научен комитет и в 9 като председател на научна секция. Научен ръководител е на 6 докторанта и на 14 дипломанта по специалността „Управление на здравните грижи“.

Многобройни са участията на доц. Борисова в проекти - Проект ФАР BG 9301/02/05, „Обучение на медицинските сестри“, Проект на Здравното министерство, финансиран от Световната банка за адаптация на парамедицинските специалисти – медицински сестри, акушерки и фелдшери към здравната реформа в България, Проект "Център за услуги за свободното време на децата" на НЧ "Добри Войников" Шумен, Проект "Стимулиране на самостоятелна стопанска дейност (ССД) на жени за оказване на услуги при отглеждане на деца" на НТС Шумен – участие в модул "Обучение на възрастни за оказване на здравни грижи при деца от 1.5 – 14 години", Проект от Американския червен кръст "Да помогнем заедно на хората от третата възраст", Национална здравна програма "Всичко за пуберитета", Проект - програма „Активни услуги на пазара на труда“, Проект обучение на "Социален асистент" и "Домашен помощник", Проект на УНИЦЕФ за разкриване на Център за майчино и детско здраве на територията на област Шумен, Сливен. Участие в изготвяне на проекти за разкриване на специалности „Медицинска сестра" и „Акушерка" с ОКС „бакалавър" в МУ "Проф. П. Стоянов"- Варна; „Медицински секретар" с ОКС „професионален бакалавър" в МК – Варна; „Здравен асистент" и „Болногледач" към ЦПО към МУ - Варна; „Управление на здравните грижи" ОКС „бакалавър" и „магистър"; проекти за разкриване на Филиали на МУ – Варна в гр.Сливен и гр. Шумен за специалности „Медицинска сестра" и „Акушерка", Студентски практики, Стипендиантска програма, финансиран с подкрепа на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Норвежкия финансов механизъм 2009-2014 г.

Доц. Борисова има активно участие и в редица престижни организации като БАПЗГ, СУ, БНДОЗ. Член е на Национален съвет по качество към БАПЗГ, Член на контролен съвет на БНДОЗ, Член на Национален консултативен съвет „Здраво бебе – Здраво бъдеще“. Членува и в европейската асоциация по общественото здравеопазване. Член е на редакционни колегии на научни списания - Сп. Здравни грижи и Scientific electronic journal "Health Academy Kastamonu", Kastamonu University.

Следва да се отбележи и факта, че доц. Борисова е носител на редица престижни награди между които Плакет и грамота за Научни приноси в сестринството на УС на БАПЗГ за 2013 година, Отличие за Научни приноси в сестринството за 2013 година на МУ Варна, Грамота за принос в обучението по сестринство, 2016г., Грамота за принос в развитието на Медицински колеж – Варна, 2017 и Грамота за принос в развитието на Регионална колегия към БАПЗГ в град Варна, 2018г.

2. ЗНАЧИМОСТ И АКТУАЛНОСТ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд на доц. Силвия Борисова, д.м., на тема „Приложение на стандарти по здравни грижи в извънболничната помощ“ за присъждане на научната степен „Доктор на науките“ е обсъден и насочен за защита от разширен катедрен съвет на Катедра „Здравни грижи“ към Медицински университет „Проф. д-р П. Стоянов“, гр. Варна.

Значимостта на настоящия дисертационен труд се определя от повишените изискванията към рационалното използване на потенциала на медицинските специалисти на базата на настъпилите и настъпващи значителни изменения във функциите и организацията на труда на медицинските сестри, техните разширени компетенции на базата на систематизирана и стандартизирана по подходящ начин дейност. Наличието на законодателство в областта на стандартите по здравни грижи, както и на стандарти за очертаване на границите и дълбочината на дейностите на

медицинските сестри, е задължително условие за осигуряването на качеството в областта на здравните грижи. Именно тази позиция е застъпена в настоящето проучване и тя определя значимостта и актуалността на дисертационния труд.

3. ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд съдържа 254 страници и е структуриран в 7 основни глави Въведение, Първа глава – Литературен обзор, Втора глава – Цел, задачи, материал и методология на проучването, Трета глава – Теориите в сестринството и възможности за промяна на настоящата практика, Четвърта глава – Прилагане на стандарти по здравни грижи в дейността на медицинската сестра, Пета глава – Законодателни инициативи за подобряване на професионалния, обществен и социален статус на сестринството, Шеста глава – Възможности за регулиране на професионалните дейности, които медицинската сестра извършва и Седма глава – Изводи, предложения, препоръки и приноси.

Трудът е правилно структуриран и е онагледен с 48 фигури, 19 таблици и включва 3 приложения. В библиографския списък са включени 275 литературни източника, от които 157 на кирилица и 118 на латиница.

Обзорът на литературата се характеризира с логично следващи части, посветени на съвременните виждания за философията на сестринството, нерешените проблеми в областта на осигуряването на качеството на грижите и ролята и мястото на най-многобройната категория професионалисти по здравни грижи в този процес на сестринската дейност, която задължително следва да се регистрира в пълен обем и да се основава на правила и норми за добра практика и подходящи стандарти. Въпреки сравнително големия обем на обзора на научната литература, същият може да се определи като задълбочен и подходящ за използване като теоретична база на различни философски съждения в областта на сестринството.

Аналитичният и прецизен преглед на литературата позволява формулирането на подходящи изводи, които са основата за формулиране на **целта, задачите и работните хипотези**. За постигането на целта, насочена към проучване на възможностите за приложение на стандарти по здравни грижи в извънболничната помощ са определени 8 конкретни задачи, като крайният очакван резултат на процеса е разработването на концептуален модел за въвеждане на стандарти по здравни грижи и структуриран стандарт за професионалните дейности, които медицинската сестра може да извърши самостоятелно в условията на най-масовата медицинска помощ – извънболничната.

В работните хипотези елегантно са формулирани основните допускания, че настоящата организация на сестринските дейности в извънболничната медицинска помощ създава предпоставки за непълноценно използване на компетенциите на медицинската сестра, наличие на дисонанс в нормативната уредба и компетенциите за самостоятелна професионална дейност, както и факта, че самите сестри оценяват необходимостта от прилагане на стандарти по здравни грижи в извънболничната медицинска помощ.

Методологията на проучването е добре подбрана, като са проведени следните изследвания: Анализ на теориите в сестринството и възможности за промяна на настоящата практика; Анализ на нормативната уредба, регулираща професионалните дейности, които медицинската сестра може да извършва по назначение или самостоятелно; Проучване на информираност, нагласи и готовност на медицинските сестри в извънболничната помощ за изпълнение на стандарти по здравни грижи; Проучен е и опита за регулиране на професионалните дейности на медицинската сестра в самостоятелна сестринска практика в Норвегия; Анализ на сестринската практика в извънболничната помощ в България - качествено проучване на мнението на експерти от

системата; SWOT анализ на здравните грижи в извънболничната помощ и тяхното значение в условията на съвременното здравеопазване.

Използвани са подходящи и разнообразни методи, като следва да се отбележи *проведеното анкетно проучване за информираността, нагласите и готовността, свързани с прилагането на стандарти по здравни грижи* сред 473 медицински сестри от Северна и Югоизточна България - областите Варна, Добрич, Търговище, Шумен, Бургас, Девня, Стара Загора, в периода от м. септември 2016г. до м. декември 2017 г. .Поканени са 374 индивидуални и групови практики, които са над 39% от практиките в Северна и Югоизточна България, както и проведеното *структурирано интервю за проучване на модела на самостоятелна сестринска практика и организацията на прилагане на стандарт по здравни грижи с медицински сестри* (24), от град Хаугесунд, Норвегия през месец април 2018г., проведеното *структурирано интервю с експерти – членове на ръководни органи на БАПЗГ и ръководители на регионални колегии към асоциацията* за детайлно изясняване на връзките между отделните фактори, оказващи влияние върху готовността за прилагане на стандарти по здравни грижи., както и анализа на силните и слабите страни, възможностите и заплахите за упражняването на сестринската професия. Приложени са и подходящи статистически методи – алтернативен, корелационен, непараметричен, параметричен, вариационен и графичен анализ.

Резултати и обсъждане. Обсъждането на установените факти е направено обективно и в логическа последователност. Утвърждава се виждането, че теориите в сестринството подкрепят медицинските сестри в определянето на техните роли, доброто познаване на реалността и произтичащата от тях адекватност и качество на професионалното развитие. Концептуалните модели за сестрински грижи позволяват на медицинските сестри да прилагат различни професионални подходи в своята практика и да осигуряват качествени грижи за пациентите. Теориите в сестринството, позволяват да се приложат различни професионални подходи в практиката на медицинската сестра и да се предприемат действия за утвърждаване на значението на сестринските грижи и тяхната автономност в извънболничната практика.

Напълно сме съгласни с установения от авторката според теоретичния анализ факт, че практиката, основана на доказателства, създава условия за действия, насочени към промяната в схващанията за сестринство и утвърждаване на автономност в извънболничната медицинска помощ.

Анализът на международния опит в прилагането на стандарти по здравни грижи показва, че прилагането им улеснява работата на медицинската сестра, намалява неоправданите разходи, създава възможност за приемственост и високо качество на дейностите, извършвани самостоятелно от медицинската сестра и са необходимо условие за поемане на отговорност при извършване на самостоятелните професионални дейности.

При проведеното анкетно проучване се установява, че медицинската сестра в своята практика следва алгоритми, протоколи, както и изпълнява дейности по регламентирани от всяко лечебно заведение, технически фишове. Виждането на анкетираните е, че въвеждането на стандарти по здравни грижи ще очертае ясни параметри и обхват на дейността на сестрата и ще осигури възможност за въвеждането на документ за регистрация, отчетност и контрол на сестринските грижи. Това би стимулирало медицинските сестри към поемане на по-високи отговорности, повишаване ефективността на здравното обслужване и е условие за утвърждаване на автономните функции на медицинската сестра в първичните здравни грижи. Всички експерти потвърждават необходимостта от прилагане на стандарт по здравни грижи в професионалните дейности, които медицинската сестра извършва самостоятелно.

Стандартите по здравни грижи са очертани като приоритет в съвременната практика и от анкетираните медицински сестри (73%). Правната регламентация създава възможност за самостоятелната дейност на медицинската сестра - самостоятелни здравни грижи в разкрити звена към медицински, медико-дентални и диагностично-консултативни центърове в страната.

Направеното проучване е позволило да се разработи и рамката на стандарт по здравни грижи, който определя областите за развитие на клиничната практика, осигурява безопасни грижи за пациента и подкрепяща среда за упражняване на професията, както и допринася за запазване на доверието и уважението на пациентите и обществото. Като подходящо допълнение към този стандарт е отбелязаната от авторката необходимост от разработването от всяко лечебно заведение, в зависимост от обхват, компетентност, профил и специфика на дейност на медицинската сестра, на правила за добра здравна грижа. Те, според авторката, имат за цел да организират и поддържат безопасна и компетентна сестринска практика, като определят конкретните сестрински намеси, за подобряване на благополучието на пациента и обществото.

Направените изводи са добре представени и напълно отговарят на поставената цел и задачи. Основният извод е абсолютно правилен – че стандартите по здравни грижи ще очертаят рамката на дейностите, извършвани от медицинските сестри в извънболничната медицинска помощ, ще повлияят върху нормативното утвърждаване на сестринската практика, ще представят критериите за обективно оценяване на дейностите, извършвани от медицинската сестра и ще доведат до осигуряване на качеството на здравните грижи в извънболничната помощ.

Напълно приемам и препоръките на авторката към различните институции и се надявам, че те ще намерят своето решение в полза на разработването и внедряването на стандарти по здравни грижи в извънболничната помощ.

Приносите са с оригинален характер и ги приемам по начина, по който са формулирани от доц. Борисова – с теоретичен и практически характер. Те са нейно лично дело и са резултат от много добрата ѝ подготовка и прецизното изпълнение на всички етапи на настоящето проучване. Теоретичните постановки могат напълно успешно самостоятелно да се прилагат при обучението на студенти – медицински сестри. Направеният SWOT анализ е подходяща научна база за разработването на конкретни стратегии и политики в областта на сестринството.

Публикационната активност във връзка с дисертационния труд на доц. Силвия Борисова напълно отговаря на количествените критерии на ЗРАСРБ и Правилника на МУ – Варна - представени са 11 публикации, свързани с темата на дисертационния труд. Официално са потвърдени 16 цитирания в чуждестранните бази данни.

Авторефератът е написан на 122 стр., отговаря на изискванията и напълно отразява резултатите, отразени в дисертационния труд. Много добре е онагледен и е подходящо оформен.

Личните ми впечатления от доцент Силвия Борисова са отлични. Тя е изключително добре организирана в ежедневната си работа, ерудиран преподавател и перспективен млад учен, който има смелостта да прави иновативни предложения и отстоява и научно доказва мнението си.

Имам някои забележки към дисертационния труд, но те са от технически характер и ще си позволя да ги споделя лично с авторката.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представеният дисертационен труд на тема „Приложение на стандарти по здравни грижи в извънболничната помощ“ с автор доц. Силвия Борисова Димитрова, д.м.,

за присъждане на научната степен „Доктор на науките“ напълно отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и на Правилника на МУ- Варна за присъждане на тази научна степен.

Темата на дисертационния труд е значима в контекста на осигуряването на качеството на здравните грижи и утвърждаване на автономността на медицинската сестра. Европейският и световен опит, както и нагласите на медицинските сестри и експерти по здравни грижи в България, доказват възможността за осигуряване на качеството на сестринските грижи чрез прилагане на стандарти за сестрински грижи и правила за добра сестринска практика.

Целта и задачите на проучването са ясно формулирани и са напълно реализирани. Представените различни методични и методологични похвати са интересни и напълно съответстват на предвидените изследвания. Изследванията са коректни, достатъчни по обем и са анализирани на базата на статистическите доказателства. Изводите са стегнати, приемливи и с теоретична и практическа насоченост. Приносите са с оригинален характер и могат да бъдат приложени в обучението на студенти, както и в теоретични стратегически разработки и за конкретната практика на отделно лечебно заведение.

Това ми дава основание да считам, че дисертационният труд отговаря напълно на изискванията за придобиване на научна степен „Доктор на науките“, поради което давам положителна оценка.

УБЕДЕНО ПРЕДЛАГАМ НА ЧЛЕНОВЕТЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ ДА ГЛАСУВАТ ПОЛОЖИТЕЛНО ЗА ПРИСЪЖДАНЕТО НА НАУЧНАТА СТЕПЕН „ДОКТОР НА НАУКИТЕ“ НА ДОЦ. СИЛВИЯ БОРИСОВА ДИМИТРОВА, Д.М. В ОБЛАСТ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ 7. ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СПОРТ, ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 7.4. ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ , НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ „УПРАВЛЕНИЕ НА ЗДРАВНИТЕ ГРИЖИ“

СОФИЯ, 12.06.2018Г.

ИЗГОТВИЛ РЕЦЕНЗИЯТА:

(ПРОФ. Д-Р ТАТЯНА ИВАНОВА, Д.М.)

